

**ЕНЕРГЕТИЧНА, ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА, ЕКОЛОГІЧНА
ТА СИНЕРГЕТИЧНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ МІСТА**

М.І. Левенець*, І.Б. Дегтярьова**

**Управління соціально-економічного розвитку, м. Суми*

***Сумський державний університет, м. Суми*

Стаття акцентує увагу на пріоритетних завданнях щодо вирішення нагальних проблем у сфері житлово-комунальної політики міста Сум та визначенні ролі енергетичної, інформаційно-комунікаційної, екологічної та синергетичної складових соціально-економічного розвитку міста.

ВСТУП

Питання пов'язані із соціально-економічним розвитком міста потребують значної уваги, особливо в умовах сьогодення, коли відбуваються структурні зміни в економіці. Сьогодні, напевно, не існує міста, району чи області, де не виникали б питання, пов'язані із переглядом принципів функціонування комунальних підприємств. Це особливо актуально в умовах, коли необхідно дотримуватися принципів сталого соціально-економічного розвитку та враховувати принципи екологізації діяльності комунальних підприємств міста. Існує ціла низка проблемних питань, які потребують нагального вирішення.

Проблемні питання, пов'язані із підвищенням ефективності соціально-економічного розвитку міст висвітлювалися у роботах вітчизняних дослідників, таких як Гура Н.О., Дзяд О.В., Онищук Р.І., Строкань Т.М. та інші [1]. Синергетичні аспекти соціально-економічного розвитку набули вивчення у працях Грабаря І.Г. [2], Мельника Л.Г. [3], Тарасевича В.М. [4], Ходаківського Є.І. [2], Чистиліна Д. [5] та інших.

Розроблення планів дій, стратегій соціально-економічного розвитку міст потребує узгоджених, кооперативних дій. Як правило, бажаного узгодження соціальних, економічних та екологічних планів розвитку міст не відбувається.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета цієї статті – зосередити увагу на пріоритетних завданнях щодо вирішення нагальних проблем у сфері житлово-комунальної політики міста Сум та визначити роль енергетичної, інформаційно-комунікаційної, екологічної та синергетичної складових соціально-економічного розвитку міста.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі розроблення «Стратегічного плану економічного розвитку міста Суми», до якого долучилися фахівці виконавчих органи міської ради, особи, які мають професійні знання чи досвід у відповідній сфері, або до службової компетенції яких входить відповідне питання, були визначені основні напрями діяльності, які потребують першочергової уваги. Це, зокрема:

- 1) Розвиток комунальної інфраструктури.
- 2) Залучення інвестицій та будівництво житла.
- 3) Розвиток малого і середнього підприємництва.

Вирішення кожного із цих питань потребує чіткого плану дій, в якому в єдиному синергетичному колі мають взаємоузгоджуватися визначені складові. Реалізація планів дій повинна покращити конкурентні переваги міста. Синергетичний підхід дає можливість комплексно підійти до пошуку факторів, які дадуть змогу ефективно вирішити проблемні питання соціально-економічного розвитку міста. Синергетичний підхід до вирішення питань енергозбереження, транспортного зв'язку, проблем житлово-

комунального господарства, тарифної політики дає можливість узгоджено їх розв'язати та віднайти найбільш ефективні шляхи виходу із ситуації, що склалася. Перед Управлінням соціально-економічного розвитку Сумської міської ради постали завдання, які є пріоритетними для міста. Мова йде про розроблення прозорої тарифної політики, розроблення програми енергозбереження, оптимізацію схеми теплозабезпечення, відновлення мережі водопостачання і водовідведення з урахуванням енергозберігаючих технологій, забезпечення належного стану мережі міського транспорту, а також покращання стану доріг, будівництво сміттєпереробного заводу та полігона твердих побутових відходів, забезпечення покращання благоустрою міста. Ефективно вирішити всі ці питання можна лише у взаємозв'язку та за умови погодженості планів і спільного бачення основної мети – сталого соціально-економічного розвитку. Як правило, розрізнений, неузгоджений та спрямований виключно на вирішення якогось окремого питання підхід гальмує процес вирішення комплексу проблем соціально-економічного життя міста.

Складові розвитку. В соціально-економічному та екологічному розвитку міста можна виділити чотири основні складові (блоки). Це, перш за все, енергетична, до якої слід віднести розроблення прозорої тарифної політики та програми енергозбереження, а також оптимізацію схеми теплозабезпечення та відновлення мережі водопостачання і водовідведення з урахуванням енергозберігаючих технологій; інформаційно-комунікаційна складова – забезпечення належного стану мережі міського транспорту, а також покращання стану доріг, екологічна та синергетична складова.

Енергетична складова. Сьогодні більшість виробництв є енергоємними. Розроблення та впровадження енергозберігаючих технологій – завдання номер один для всіх учасників господарських відносин. Першочерговими є такі кроки [6]:

- а) енергетичне обстеження міських лікарень та розроблення енергозберігаючих заходів;
- б) обстеження будівель, енергетичних систем;
- в) складання карти енергоаудиту;
- г) інструментальне обстеження систем теплозабезпечення, вентиляції, водопостачання та водовідведення, освітлення та електрозабезпечення;
- д) розроблення та впровадження енергозберігаючих заходів.

Реальним кроком до вирішення проблем енергозбереження можна вважати проведену міжрегіональну спеціалізовану виставку «Енергозбереження – 2008», яка відбулася у місті Сумах з 16 по 18 квітня 2008 року. Про синергізм у відносинах між науковою та практичною сферою свідчить проведена науково-практична конференція «Впровадження енергоефективних технологій на підприємствах теплоенергетики та в комунальній сфері». На виставці була представлена продукція 27 підприємств із різних регіонів України та Прибалтики. Виставку відвідали близько 300 представників органів виконавчої влади, бюджетної сфери, промислових підприємств, підприємств тепло- та водопостачання, населення міста. Подібного роду прояви синергізму у відносинах науки та практики свідчать про зміни у підходах до вирішення нагальних соціально-економічних питань.

Гармонізація відносин у системі енергопостачання забезпечується збалансованою та обґрунтованою тарифною політикою. Вирішення питань тарифної політики, яка є своєрідною ланкою, що забезпечує формування збалансованої взаємодії між попитом та пропозицією, дозволить створити таку систему взаємозв'язків, які будуть сприяти енергозбереженню, економічному використанню енергоносіїв як виробниками, так і споживачами. Для гармонізації цих відносин першочерговими мають стати розроблення методичного положення з формування тарифів на теплову

енергію та послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води та перерахунку плати за послуги з централізованого опалення за результатами опалювального періоду в м. Сумах; розроблення Порядку визначення рівня тарифів на послуги пасажирського автотранспорту загального користування, а також розроблення порядку погодження тарифів на транспортні послуги.

Зміни в економічному житті країни і неможливість швидко адаптуватися, а головне перейти до ринкових відносин для багатьох підприємств виявилися критичними. Особливо складною є ситуація в ЖКГ. З метою вирішення проблемних питань щодо розвитку ЖКГ необхідними є перегляд та оптимізація витрат комунальних підприємств і тарифів на комунальні послуги, особливо для бюджетних установ. Виконавчі органи місцевої ради розробляють Програму підвищення енергоефективності, енергоощадності та альтернативної енергетики і забезпечують її активне впровадження. Система формування тарифів має стати зрозумілою і прозорою. Тариф формується за формульним методом, що дозволяє негайно його змінювати при зміні цін його складових. Тарифи на воду та електроенергію, як правило, не включають складової екологічних витрат. Така ситуація потребує перегляду та зміни підходів щодо формування тарифної політики, яка буде спрямована на відновлення рівноваги у взаємовідносинах між господарською сферою та природним середовищем.

Для покращання ситуації у житлово-комунальній інфраструктурі Програмою розвитку міста [6] передбачено проведення таких заходів:

- заміна, модернізація та проведення капітального ремонту ліфтів;
- заміна світильників з енергоємними лампами на економічні з лампами ДНАТ-70-150Вт;
- капітальний ремонт електричних мереж вуличного освітлення;
- реконструкція магістральних теплових мереж, квартальних теплових мереж, оснащення інженерних ввідів житлових будинків вузлами обліку теплової енергії;
- будівництво та реконструкція централізованих систем водопостачання та водовідведення;
- капітальний ремонт вулично-дорожньої мережі;
- заходи щодо облаштування полігона для розміщення відходів рослинного походження.

Вирішення зазначеного вище блоку проблемних питань неможливе без активного залучення інформаційно-комунікаційних ресурсів, вивчення досвіду міст та країн, де вже є відповідні позитивні результати.

Інформаційно-комунікаційна складова. Інформаційно-комунікаційна складова забезпечує зв'язки, які визначають найбільш ефективне функціонування економічної системи. Ефективне та економічне транспортне сполучення є тією ланкою, яка зумовлює злагоджену дію усіх складових системи. Забезпечити ефективну комунікацію можливо лише за умови вирішення питання перевезення пасажирів у м. Сумах, покращання стану доріг та послуг транспортних компаній. За січень-лютий 2008 р. всіма видами транспорту, включаючи автотранспорт фізичних осіб, перевезено 361,8 тис. т вантажів та виконано 886,3 млн т/км вантажообороту, що становить відповідно 75,6 % та 105,2 % рівня січня-лютого 2007 року. Діяльність спрямована на розвиток приватного пасажирського автотранспорту, частка якого у структурі міського транспорту становить близько 87 % і є пріоритетною. Всього в м. Сумах на ринку пасажирських перевезень працюють 196 приватних перевізників (6 юридичних осіб та 190 фізичних осіб-перевізників). У їхній власності знаходиться 621 одиниця транспортних засобів (32 автобуси великої місткості та 589 одиниць маршрутних таксі) [6]. Не врегульованими на сьогоднішній день залишаються питання, пов'язані із обґрунтуванням тарифів на послуги

приватних перевізників. Актуальним залишається проведення конкурсів на перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування, а відповідно і вимог до покращання якості послуг та стану транспортних засобів, які обслуговують населення міста. У 1 кварталі 2008 року планову вартість проїзду на послуги з перевезення пасажирів на регулярних міських маршрутах у режимі маршрутної таксі у м. Сумах в розмірі 1,25 грн. визначено рішенням виконавчого комітету міської ради від 31.01.08 № 41 [7]. Внаслідок прийняття зазначеного рішення внесені доповнення до паспортів маршрутів між замовником перевезень (виконавчим комітетом Сумської міської ради) і автомобільними перевізниками щодо вартості проїзду в межах визначеної планової вартості. Станом на 28.03.08 підготовлено та підписано міським головою додаткові угоди до укладених договорів на перевезення пасажирів на постійних міських маршрутах у режимі маршрутної таксі у м. Сумах в кількості 386 одиниць маршрутних таксі із загальної кількості 587 одиниць.

До основних заходів щодо покращання інформаційно-комунікаційної складової можна віднести заходи, спрямовані на покращання ситуації із придбанням автобусів середньої та великої місткості за рахунок приватних і відомчих інвесторів та тролейбусів; придбання у лізинг автобусів середньої місткості. Для цього необхідне розроблення відповідних бізнес-планів, проведення досліджень відповідними науково-дослідними установами з метою розроблення нових схем руху громадського автомобільного транспорту, що включатиме залучення доріг другорядного значення та їх стандартизацію. Можливим варіантом вирішення проблем у цій сфері може стати створення нового типу підприємств, які будуть відповідати сучасним вимогам та зможуть налагодити нову систему автостоянок та автопарковок, забезпечити населення послугами з ремонту та технічного обслуговування автомобілів на інших транспортних засобах. Доцільним є також проведення обстеження пасажиропотоків на маршрутах у міському сполученні із можливістю залучення незацікавлених осіб для об'єктивності результатів згідно з наказом Мінстатистики України від 26 травня 1996 року № 150 «Про затвердження інструкції про порядок обліку пасажирів, що перевозяться громадським транспортом на маршрутах» [8]. Проведення конкурсів на перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування сприятиме створенню здорової конкуренції на ринку пасажироперевезень та підвищить якість обслуговування.

Екологічна складова. Для вирішення проблем оптимального розвитку соціально-економічного життя міста необхідно особливу увагу приділяти врахуванню екологічної складової. Сьогодні більшість комунальних підприємств міських господарств спричиняють велику кількість екологічних проблем. Підприємства комунальної інфраструктури скидають велику кількість недостатньо очищених міських стоків. Через очисні спорудження підприємств водоканалізаційного господарства проходять також стоки промислових підприємств, більша частина яких недостатньо очищена. Крім того, в атмосферу міста викидається велика кількість забруднюючих речовин підприємств і об'єктів теплоенергетики. Це тільки частина проблем, які є в більшості міст України. Підприємства й організації мають не тільки декларувати про зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, а й фактично знижувати рівень негативного навантаження на природне середовище, оскільки для більшості міст важливо мати сприятливий для життя стан природного середовища. Серед завдань, що мають бути вирішені найближчим часом, можна вважати такі:

- зниження витрат електроенергії на виробництво та реалізацію 1 куб. м води;
- заміну основних фондів, що приведе до зменшення кількості аварій та витрат тепла і перевитрат палива;

- включення складової екологічних витрат до тарифів на воду та електрику;
- забезпечення відповідного рівня каналізаційних водовідведень з метою зменшення забруднення стічними водами систем поверхневого водостоку та зливової каналізації, а також верхніх ґрунтових вод;
- використання нового екологічно ефективного устаткування;
- припинення посиленої експлуатації старих потужностей, що супроводжується зростання обсягів викидів забруднюючих речовин на тлі спаду виробництва;
- зниження загроз здоров'ю населення;
- створення стимулів до ефективних ресурсозберігаючих і природоохоронних інвестицій;
- залучення інвестицій у муніципальні комунальні підприємства, а також в очисні спорудження, водопровідне господарств, теплові мережі, котельні і т.д.;
- створення стимулів до використання енерго- і ресурсозберігаючих технологій;
- збільшення ресурсів і розширення кола джерел співфінансування екологічних заходів;
- ініціювання екологічних проектів у ЖКГ, а саме тих, які є чисто витратними, і ті, що окупаються.

Саме інвестування в екологічні проекти дадуть змогу скоротити вплив забруднюючих речовин у повітрі і питній воді на здоров'я людей. Це здебільшого проекти з реконструкції очисних споруджень "на кінці труби", з коротким періодом повернення капітальних вкладень, а також проекти із енерго-ресурсо-збереження, впровадження інноваційних технологій і змін у структурі споживаного палива. Реалізація зазначених вище заходів приведе до виникнення позитивного синергетичного ефекту. Типовим прикладом швидкого синергетичного ефекту комплексу екологічних заходів може бути реалізація проектів "на кінці труби", позитивний синергетичний ефект у довгостроковій перспективі – це підвищення ефективності роботи підприємств, які орієнтуються на реалізацію проектів "на початку труби".

Отже, маємо зазначити, що без синергетичної складової доволі складно вирішити цілу низку соціально-економічних проблем.

Синергетична складова. Вчасне реагування на зміни, що відбуваються в системі економічних, соціальних та екологічних зв'язків забезпечить сталий розвиток складових системи, в даному разі це основні блоки соціально-економічного розвитку міста. Здатність вчасно змінюватися (розробляти нові підходи до формування тарифної політики на постачання електроенергії, послуг ЖКГ, перевезення пасажирів і т.д.) – це запорука успішного майбутнього. Погодженість або узгодженість дій гілок виконавчої влади (керівництва міста), комунальних підприємств, які надають послуги жителям міста, громади має стати звичною справою, постулатом, традицією. Неможливо вирішити жодного питання в разі, якщо не існує єдиного бачення, єдиного плану дій, єдиної стратегії на майбутнє. Неможливо вирішити питання ефективного перевезення пасажирів, наприклад, якщо підприємства, приватні перевізники переслідують лише власні інтереси, якщо не існує коеволюційного розвитку у відносинах. На нашу думку, ініціювати подібного роду кооперативну взаємодію, коли кожен учасник соціально-економічних відносин буде мотивовано долучатися до розв'язання існуючих проблем, повинно керівництво міста. Діяльність комунальних підприємств, приватного сектору, громади міста та керівництва міста має будуватися на принципах синергізму, а саме: застосовувати принцип динамічності, нелінійності, циклопричинності, цілісності та кооперації. В разі, якщо не вдається вирішити проблеми самотужки, залучають до співпраці наукові інституції. Здатність адміністративних та господарських

структур вчасно реагувати на зміни в соціально-економічному та природному середовищі має також стати своєрідним принципом. Використання принципів синергетичного підходу дасть змогу розробити оптимальні схеми надання комунальних послуг (виробник - виконавець - споживач) та схеми збору платежів за комунальні послуги; запровадити прямі схеми розрахунків за комунальні послуги, застосовувати комплексні міські автоматизовані системи збору та оплати комунальних послуг, що полегшить процес оплати та проходження коштів, підвищити оперативність, повноту та достовірність інформації; розподілити функціональні обов'язки між підприємством-виробником послуг та виконавцем послуг, що відповідно набуде відображення у нормативно-правових актах України щодо закріплення за місцевими органами влади права вибору відповідних схем.

ВИСНОВКИ

Для успішної реалізації стратегії економічного розвитку міста одним із першочергових завдань є вирішення проблеми розвитку комунальної інфраструктури міста – енергозбереження, ЖКГ, транспорту тарифної політики. Для цього необхідні добра воля та спільне бачення проблемних питань, а також їх вирішення представниками місцевої бізнес спільноти, підприємницькими та науковими колами, представниками навчальних закладів, громадських організацій, провідними спеціалістами органів місцевого самоврядування і т. ін. Врахування енергетичної, інформаційно-комунікаційної, екологічної та синергетичної складових забезпечить як вирішення окремих проблемних питань розвитку міста, так і сталий соціально-економічний розвиток.

SUMMARY

The article tackles the priority tasks for solving current problems in the sphere of Sumy city housing and communal services. It also emphasizes energy, information-communication, ecological and synergetic dimension of social and economic development of the city.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гоць Т.В. Якість і ціна житлово-комунальних послуг // Механізм регулювання економіки. – 2007. – № 3. – С. 152-158.
2. Синергетика економічних систем: Навчальний посібник. – Житомир, 2003. – 244 с.
3. Мельник Л.Г. Фундаментальные основы развития. – Сумы: Университетская книга, 2003. – 288 с.
4. Лебедева В.К., Тарасевич В.Н. Экономическая синергетика и перемена деятельности. – Днепропетровск: Сич, 2004. – 66 с.
5. Чистилін Д. Проблеми самоорганізації у перехідній економіці // Економіка України. – 2000. – № 3, 4.
6. Інформація про виконання показників Програми економічного і соціального розвитку міста Суми за I квартал 2008 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://meria.sumy.ua> – Заголовок з екрану (актуально на 20.04.2008).
7. Рішення виконавчого комітету міської ради від 31.01.08 № 41.
8. Наказ Мінстатистики України «Про затвердження інструкції про порядок обліку пасажирів, що перевозяться громадським транспортом на маршрутах» від 26 травня 1996 року № 150.

Левенець М.І., Сумська міська рада, м. Суми;

Дегтярьова І.Б., аспірант, СумДУ, м. Суми

Надійшла до редакції 30 травня 2008 р.